

emcdda.europa.eu

Наркотиците във фокус

ISSN 1830-5385

Брифинг на Европейския център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите

Употребата на различни вещества сред възрастните хора: пренебрегван проблем

Употребата на различни вещества обикновено се свързва с младите хора, но тези проблеми нямат възрастови граници. Наличните сведения по отношение на възрастните хора са ограничени, което затруднява оценката на точния размер и последствията от това тревожно явление. Прогнозите за следващите години обаче са обезпокоителни и има вероятност употребата на различни вещества от възрастните хора да се превърне в пренебрегван проблем сред наши пренебрегвани съграждани.

Както показва графиката, в Европа се наблюдава ясно изразено

застаряване на населението. През XX век броят на европейците на възраст 65 или повече години се е утроил, а очакваната продължителност на живота при раждане се е удвоила. До 2028 г. над една четвърт от населението на Европа ще бъде на възраст 65 или повече години.

Броят на възрастните хора с проблеми, свързани с употребата на различни вещества или имащи нужда от лечение на смущения от употребата на различни вещества, се очаква да се увеличи повече от два пъти между 2001 и 2020 г. Това се дължи отчасти на поколението от времето на завишена раждаемост

след Втората световна война (родено между 1946 и 1964 г.) и по-високата степен на употреба на различни вещества сред тази група. Нарастващият брой на възрастните хора с проблеми, свързани с употребата на различни вещества, ще постави нови и по-високи изисквания пред предоставянето на лечебни услуги. Ще бъде необходимо програмите, пригодени главно за работа с млади хора, да се приспособят към нуждите на тази по-възрастна група.

Определение

Възрастните хора, употребяващи различни вещества, може да се категоризират като употребяващи вещества с ранно начало на употреба (оцелели) или употребяващи вещества с късно начало на употреба (реагиращи). Употребяващите вещества с ранно начало обикновено имат дълга история на употреба на различни вещества, която продължава и в по-напреднала възраст. Употребяващите вещества с късно начало често започват да ги употребяват вследствие на трудни житейски ситуации, включително пенсиониране, криза в брака, социална изолация или тежка загуба. Проучванията във връзка със злоупотребата с алкохол показват важни клинични различия, произтичащи от възрастта, на която пациентите са започнали употребата.

Ключовите проблеми накратко

1. Възрастните хора често употребяват предписани с рецепта и придобити без рецепта лекарствени средства. Проблемната употреба на тези лекарствени средства е преднамерена или непреднамерена и се различава по своята тежест.
2. Макар че употребата на незаконни вещества е по-рядко срещана сред възрастното население, отколкото при младите хора, тя се разпространява все по-широко. Употребяващите наркотици остаряват и тъй като поддържащите програми задържат повече пациенти на лечение, броят на пациентите в напреднала възраст нараства.
3. Данните сочат, че възрастните хора са изложени на относително висок риск от проблеми с пиенето. Комбинираната употреба на алкохол и други наркотични вещества води до повишен риск от социални, психологични и физически здравословни проблеми
- и може да породи проблеми дори когато приемът на алкохол е в малки или умерени количества.
4. Остаряването може да доведе до психологични, социални и здравословни проблеми, които представляват рискови фактори за злоупотреба с различни вещества, и едновременно с това може да се задълбочат с употребата на различни вещества.
5. Психическите и физически здравословни проблеми са по-широко разпространени сред употребяващите различни вещества възрастни хора — повечето възрастни хора обаче имат редовни контакти с първичните медицински или други здравни услуги.
6. Сравнително малко е известно за лечението, свързано с употребата на различни вещества при възрастните хора. Възрастните пациенти обаче се включват достатъчно активно в лечебните програми и може да постигнат удовлетворителни лечебни резултати.

1. Предписани наркотични вещества и такива без рецепта

Възрастните хора често и редовно употребяват предписани с рецепта и придобити без рецепта наркотични вещества. Лицата над 65 години употребяват около една трета от предписаните наркотични вещества, като често включват и бензодиазепинови препарати и опиоидни аналгетици. При възрастните жени тези вещества се предписват по-често и затова те по-често злоупотребяват с психоактивни лекарствени средства, отколкото мъжете, като са изложени на по-голям риск от злоупотреба с предписани наркотични вещества, отколкото други възрастови групи. Има особено голяма вероятност проблемите в тази група да останат неразпознати.

Злоупотребата с предписани наркотични вещества сред възрастните хора може да е ятрогенна (причинена по невнимание при лечение). Това може да се получи в резултат от нередовното наблюдение на употребата на лекарствените средства и на реакцията на лечението или при предписване на множество наркотични вещества, които имат нежелани взаимосвързани ефекти. Медицинското въздействие на предписани лекарствени средства, носещи потенциалната опасност за злоупотреба или зависимост, е важна причина за проблемната употреба на наркотични вещества от страна на много възрастни хора.

Възрастните хора, които развиват проблеми с предписани наркотични вещества, често са различават от техните връстници, които употребяват незаконни вещества, тъй като злоупотребата може да е съзнателна или несъзнателна. Тежестта на такива случаи може да варира от единични случаи на злоупотреба, неподходяща употреба, като например „заемане“ на лекарствено средство от приятел или роднина, през периодична употреба за развлечение, до постоянна злоупотреба. Може да се развие поносимост и физическа зависимост, когато предписаните лекарствени средства се приемат за продължителни периоди от време, дори при подходящи дози, и може да се появи абстинентен синдром, ако приемането на наркотичното вещество се преустанови.

Когато злоупотребата с предписани с рецепта или придобити без рецепта наркотични вещества от възрастни хора е преднамерена, това може да включва: съзнателна употреба на по-големи от предписаните дози, употреба за продължителни периоди, скрито приемане на лекарствено средство и приемане на лекарствено средство заедно с алкохол.

2. Незаконни наркотични вещества

Както по-младите си „колеги“, възрастните хора може да употребяват незаконни наркотични вещества. Въпреки че

употребата на незаконни вещества е по-малко разпространена в тази група, тя все повече нараства. Приблизителните оценки в Съединените щати сочат, че броят на лицата на възраст над 50 години, които се нуждаят от лечение във връзка с проблеми от употребата на незаконни вещества, може да се увеличи с до 300 % между 2001 и 2020 г.

Тъй като метадоновата и други поддържащи програми стават все по-ефективни за задържане на пациентите в лечебните програми и за намаляване на смъртните случаи от свръхдоза, броят на възрастните пациенти постепенно ще нараства. Между 2002 и 2005 г. делът на пациентите на възраст 40 или повече години, лекувани за проблеми с опиати в Европа, се е увеличил над два пъти (от 8,6 % на 17,6 %).

Макар че се знае малко за рисковите фактори при употребата на незаконни наркотични вещества сред възрастните хора, злоупотребата или зависимостта в миналото често са характерни особености — повечето възрастни хора, употребяващи незаконни вещества, са употребяващи с ранно начало. Употребата на незаконни вещества също така е проблем сред лицата със съпътстващи психични здравословни проблеми. В заведенията за психиатрична медицинска помощ канабисът е най-широко използваното незаконно наркотично вещество.

Редовно употребяващите наркотици за развлечение също остаряват и може да получат повече усложнения с напредването на възрастта. Организмът на възрастните хора преработва наркотичните вещества по-бавно и с възрастта мозъкът може да стане по-чувствителен към наркотичните ефекти. Много стимуланти водят до промени в рецепторната функция на мозъка, което поражда безпокойства за техните дългосрочни ефекти. Подобни проблеми може да си взаимодействат с други процеси и да ускорят развитието или да увеличат тежестта на неврокогнитивните нарушения, свързани със стареенето.

3. Алкохол

Статистическите данни показват, че до 10 % от възрастното население на Съединените щати имат тежка или проблемна алкохолна употреба, а между 2 % и 4 % отговарят на диагностичните критерии за употреба на алкохол или зависимост. В Европа 27 % от хората на възраст 55 и повече години декларират, че пият алкохол ежедневно. Наличните сведения показват, че тази възрастова група е изложена на сравнително висок риск от проблеми с пиенето.

Метаболичните и физиологични промени, свързани с остаряването, може да доведат до вредни ефекти при по-ниски нива на употреба в сравнение с по-младите хора, употребяващи алкохол. Едно проучване на злоупотребяващите с алкохол пациенти

в шест европейски страни установява, че възрастните проблемно употребяващи алкохол имат повече физически здравословни проблеми, отколкото техните по-млади „колеги“, въпреки че пият по-малко и че са по-малко алкохолно зависими в сравнение с последните. Прекомерната употреба на алкохол сред възрастното население може също така да влоши медицинските проблеми, свързани с остаряването. Възрастните хора със здравословни проблеми, които са с тежка алкохолна употреба, са изложени на по-голям риск и трябва да са обект на мерки за намеса, за да се разреши този специфичен проблем.

Комбинираната употреба на наркотици и алкохол води до по-голям риск от социални и здравословни проблеми. Привидно безвредни предписани или придобити без рецепта лекарствени средства може да си взаимодействат с алкохола, което води до прекалено успокоение и повишена опасност от злополуки и наранявания. По подобен начин комбинираната употреба на алкохол с други наркотични вещества може да предизвика проблеми сред възрастните хора, дори при лека или средна степен на приемане на алкохол. Депресантите на централната нервна система (напр. бензодиазепини и опиоидни аналгетици) се употребяват широко от възрастните хора. Вредните ефекти на тези наркотици се засилват дори от малки количества алкохол. Освен това смесването на алкохол с успокоителни значително повишава риска от свръхдоза.

4. Специфични рискове за възрастните хора

Процесът на остаряване често се свързва с редица социални, психологични и здравословни проблеми. Много от тях са рискови фактори за злоупотребата с различни вещества сред възрастните хора и може на свой ред да се задълбочат с употребата на тези наркотични вещества.

Социалните проблеми сред възрастните лица може да възникнат от тежка загуба, социална изолация, липса на социална помощ и финансови затруднения. Психологичните проблеми може да включват депресия, самота, безпокойство, проблеми с паметта, когнитивни нарушения, деменция и объркване на съзнанието. Физическите проблеми могат да са: липса на подвижност, падания, намалена грижа за здравето и влошено общо здравословно състояние.

Остаряването носи нарастващ риск от болезнени медицински състояния и голямото мнозинство от възрастните лица съобщават, че скоро са изпитали някакъв вид болка. Това може да доведе до започване или продължаване на неправилната употреба на различни вещества (включително алкохол) за по-лесно справяне с болката поради тяхното

краткосрочно обезболяващо действие. Например болката понякога се представя като причина за терапевтичната употреба на канабис.

С напредване на възрастта много от хронично употребяващите наркотични вещества развиват сериозни и неизлечими заболявания, а някои от тях преминават на психоактивни вещества, за да се справят. Възникват специфични въпроси, свързани с нуждата от осигуряване на палиативни грижи за неизлечимо болните, употребяващи наркотични вещества. Това е голямо предизвикателство за медицинските специалисти и центровете за здравни услуги. Малко се знае за това как най-добре да се посрещнат нуждите на тази група от хора, която е в края на жизнения си път.

5. Идентификация и оценка

Тъй като здравословните проблеми са силно разпространени сред употребяващите различни вещества възрастни хора, много от тях имат редовни контакти с центрове за медицински услуги. Ето защо първичната медицинска помощ и другите здравни услуги предлагат ценна възможност за наблюдение на тази група.

Все пак, въпреки че е налице редовен контакт със здравни работници, смущенията, свързани с употребата на различни вещества сред възрастните лица, често се пропускат или им се поставя грешна диагноза. Много лекари нямат подходящо обучение в тази област, а съществуващите диагностични критерии за оценка на зависимостта и пристрастяването при възрастните хора може да се окажат незадоволителни. Освен това често срещаните съпътстващи болестни състояния (напр. когнитивно разстройство)

може допълнително да затруднят скрининга, а някои съпътстващи болестни състояния (напр. тревожна възбуда, объркване на съзнанието) може да са предшестваци събития или последици от употребата на различни вещества. Възрастните хора може също така да не признават за проблема си поради клеймото, което той носи със себе си сред тяхната възрастова група.

Следователно по-добрата оценка на смущенията, свързани с употребата на различни вещества сред възрастните хора, може да изисква специфични за възрастта мерки за употреба и зависимост. Освен това може да е необходимо по-ясно разграничаване между различните видове употреба на вещества, при което да се вземат предвид редица поведенчески и клинични прояви. Употребата с късно начало може да има по-малко или различни характеристики на зависимост.

Могат да се приложат прости, подобрени процедури на наблюдение чрез подходящ мониторинг на повтарящи се рецепти и/или предписването на множество лекарствени средства. Могат да се разработят специални въпросници за скрининг и оценка, за да се предприемат целенасочени действия за решаване на нуждите и проблемите на възрастните хора.

6. Лечение: интервенции и услуги

Реалностите на демографските промени и нарастващите нужди от услуги за остаряващите хора, употребяващи наркотични вещества, оказват финансов натиск върху съществуващите ресурси. Самото бездействие причинява разходи и може дори да доведе до по-големи разходи поради последващи кризи. Общите разходи

„Когато обсъждаме начина, по който реагираме на проблемите с наркотиците в Общността или на нуждите на хората, които са в процес на лечение, трябва да приемем, че употребата на наркотици в Европа вече не е явление, присъщо само на младите. Този факт поражда задължението да се разработят подходи и преразгледат мерките за намеса, така че да се гарантира тяхната приложимост и за по-възрастните граждани.“

Wolfgang Götz — директор на ЕЦМНН

за тази по-възрастна група може да се намалят чрез осигуряване на навременни, ефективни интервенции в подходящи среди.

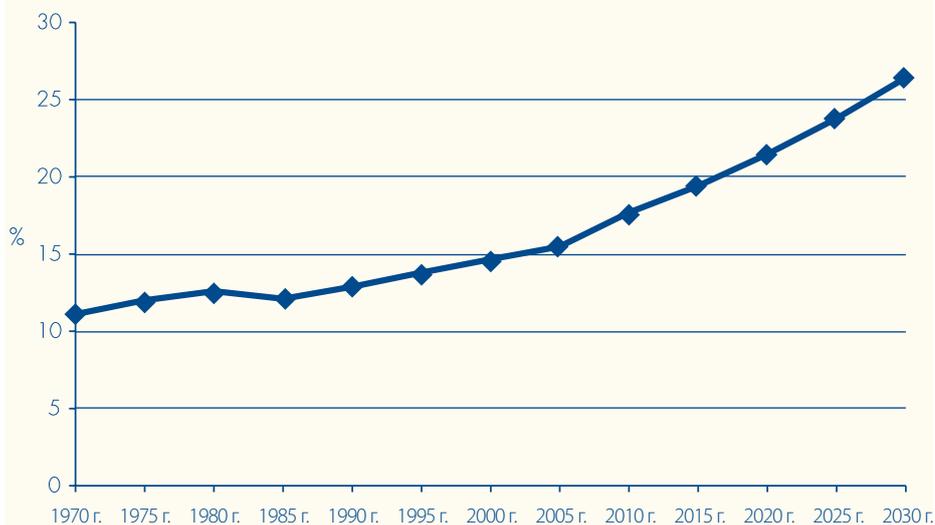
Както вече беше изтъкнато, трябва да се отделя по-голямо внимание на здравословните проблеми, свързани със съпътстващите болестни състояния, когато става дума за по-възрастни пациенти. Възрастните хора, употребяващи наркотични вещества, може, например, да имат хронични заболявания, включително чернодробно заболяване вследствие на заразяване с хроничен хепатит С, или заболявания, свързани с ХИВ, и по тази причина може да се нуждаят от специализирани форми на лечение.

Центровете за лечение на зависимости обикновено разполагат с ограничени ресурси за медицинско лечение. Програмите за употреба на различни вещества за възрастни хора следва да имат възможност да предоставят основни медицински услуги, а където се идентифицират тежки или комплексни медицински проблеми — да осигуряват насочване към специализирани медицински услуги.

Детоксификацията може да се проведе най-добре в медицинска обстановка, за да се избегнат потенциалните взаимодействия между лекарствените средства и други вещества или поради съпътстващите заболявания. Може да са необходими различни схеми на приемане на лекарствените средства поради свързаните с възрастта метаболитни промени.

Много терапевтични проблеми не са изяснени задоволително по отношение на възрастните хора, употребяващи наркотични вещества. По-възрастните пациенти обаче постигат равностойни или по-добри резултати от по-младите, когато започнат лечение. Възрастните граждани трябва да имат достъп до ефективни здравни услуги, където за тях ще се грижат с достойнство и внимание. Това може да наложи разработването на по-широка гама и алтернативи на сега съществуващото лечение.

Процент на общото европейско население на възраст 65 или повече години (исторически и прогнозен)

Източник: Евростат

Наркотиците във фокус е поредица за подпомагане на политиките, издавана от Европейския център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите (ЕЦМНН), Лисабон. Публикациите са три пъти годишно на 23-те официални езика на Европейския съюз, както и на норвежки и турски. Език на оригинала: английски. Всеки откъс може да бъде възпроизведен при посочване на източника.

За **безплатен абонамент** уточнете изискванията си по електронна поща: publications@emcdda.europa.eu

Rua da Cruz de Santa Apolónia, 23-25, P-1149-045 Lisbon
Tel. (351) 218 11 30 00 • Fax (351) 218 13 17 11
info@emcdda.europa.eu • <http://www.emcdda.europa.eu>

Заклучения и съображения за политики

1. Проблематичната употреба на предписани и придобити без рецепта лекарствени средства от възрастните хора е разпространено явление. По-добрата идентификация изисква редовен мониторинг на употребата на лекарствените средства и реакцията на лечението, както и внимателна оценка на други социални и здравословни проблеми, които биха могли да възникнат от употребата на различни вещества.
2. Нараства разпространението на употребата на незаконни наркотични вещества от възрастни хора. Лечението от зависимости и другите здравни услуги показват недостатъчно разбиране на нуждите на възрастните хора, употребяващи наркотици, и е необходимо да предвиждат и да са подготвени за очакваното нарастване на търсенето от тази възрастова група.
3. Проблемите с алкохола са по-широко разпространени сред възрастните хора и може да съществуват съвместно с проблеми с незаконни наркотични вещества. Ето защо може да се изисква центровете за услуги в областта на наркотиците да преразгледат системите си за медицинско обслужване, за да се гарантира, че свързаните с алкохола проблеми ще получат нужното внимание.
4. Много социални, психологични и здравословни проблеми може да засегнат възрастните хора и да ги изложат на повишен риск от употреба на различни вещества. Подобни проблеми изискват специално внимание, ако трябва мерките за намеса за тази група да са напълно ефективни.
5. Подобрената оценка на смущенията, свързани с употребата на различни вещества от възрастните хора може да изисква прилагането на специфични за възрастта мерки по отношение на употребата и зависимостта. Въпреки че идентификацията на смущенията, свързани с използването на различни вещества, може да се окаже трудна, първичната медицинска помощ и другите здравни услуги са добре структурирани за извършване на скрининг за проблеми, свързани с употребата на различни вещества.
6. Подходящото и ефективно лечение трябва да е съобразено със специфичните нужди на употребяващите наркотични вещества възрастни хора, макар и понастоящем да съществува недостатъчна информация за тази група пациенти. Това може да наложи модифицирането на съществуващите форми на лечение. По-специално лечението трябва да отдели по-голямо внимание на съпътстващите болестни състояния, пред които са изправени възрастните хора.

Основни източници

Brennan, P.L., Nichol, A.C. и Moos, R.H., 'Older and younger patients with substance use disorders: outpatient mental health service use and functioning over a 12-month interval', *Psychology of Addictive Behaviors*, Vol.17(1), pp. 42-48, 2003.

Gfroerer, J., Penne, M., Pemberton, M. и Folsom, R., 'Substance abuse treatment among older adults in 2020: the impact of the aging baby-boom cohort', *Drug and Alcohol Dependence*, Vol. 69, pp.127-135, 2003.

Gossop, M., Neto, D., Radovanovic, M., Batra, A., Toteva, S., Musalek, M., Skutle, A. и Goos, C., 'Physical health problems among patients seeking treatment for alcohol use disorders: a study in six European cities', *Addiction Biology*, Vol. 12, pp.190-196, 2007.

O'Connell, H., Chin, A.V., Cunningham, C. и Lawlor, B., 'Alcohol use disorders in elderly people—redefining an age old problem in old age', *British Medical Journal*, 327, pp. 664-667, 2003.

Satre, D., Mertens, J., Arean, P. и Weisner, C., 'Five-year alcohol and drug-treatment outcomes of older adults versus middle-aged and younger adults in a managed care program', *Addiction*, Vol. 99, pp.1286-1297, 2004.

Simoni-Wastila, L. и Yang, H.K., 'Psychoactive drug abuse in older adults', *American Journal of Geriatric Pharmacotherapy*, 4, pp.380-394, 2006.

Информация в интернет

Интернет страница на Европейската комисия — здравето и възрастните хора

http://ec.europa.eu/health-eu/my_health/elderly/index_en.htm

Бюлетин на Националната информационна система за алкохол и наркотици на Нидерландия

http://www.sivz.nl/content/_files/bulletin_alcohol_english.pdf

Служба по приложни изследвания. Възрастните хора при лечение за злоупотреба с различни вещества: актуализация
Национално проучване за употребата на наркотици и здравето.

Употреба на различни вещества сред възрастните хора: 2002 г. и актуализация 2003 г.

<http://oas.samhsa.gov/2k5/olderadults/olderadults.htm>

Проучване на „Евробарометър“ — Отношението към алкохола

http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/ebs272_en.pdf

Главна страница алкохол:

http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/alcohol/alcohol_en.htm

Служба за публикации

Publications.europa.eu

ОФИЦИАЛЕН ИЗДАТЕЛ: Служба за официални публикации на Европейските общности
© Европейски център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите, 2008 г.

ДИРЕКТОР: Wolfgang Götz

АВТОР: Professor Michael Gossop, Национален център по зависимости, Кралски колеж Лондон, Обединеното кралство

РЕДАКТОР: Marie-Christine Ashby

ГРАФИЧНО ОФОРМЛЕНИЕ: Dutton Merrifield, Обединеното кралство

Printed in Italy